

Prikaz

Zbigniew Brzezinski: *Second Chance, Three Presidents and the Crisis of American Superpower*

Basic Book, A Member of the Perseus Books Group, New York, 2007., 234 str.

Pred čitateljstvom je novi kritički uradak jednog od vodećih stručnjaka međunarodnih odnosa koji svojim vrsnim poznavanjem američke moći i praktičnim profesionalnim iskustvom, ovaj puta preispituje način na koji Sjedinjene Države raspolažu sa svojom moći kao jedina stvarna supersila. Analitički pristup autor temelji na predsjednikovanju tri američka predsjednika (Bush I, Clinton i Bush II) koji su posljednjih petnaest godina upravljali ne samo vlastitom državom, već bitno utjecali na ukupna kretanja u međunarodnim odnosima. Kritičkim procjenama, čiji kredibilitet leži u činjenici da je bio u prilici biti policy maker te osobno utjecati na donositelje odluka na najvišoj razini, Brzezinski se u knjizi bavi osobnošću tri predsjednika, njihovom globalnom ulogom na važnoj prekretnici u koju je svijet ušao krajem Hladnog rata i počecima procesa globalizacije. Sam pojam leadership autor je koncizno sažeo kao kombinaciju karaktera, intelekta, organizacije i (uvijek) neophodne sreće. Osebnim stilom je podsjetio na neka načela Bijele kuće odnosno jačanje pozicije savjetnika za nacionalnu sigurnost i Vijeća za nacionalnu sigurnost (NSC) kada je predsjednik više bio fokusiran na vanjsku politiku (Nixon-Kissinger) i obrnuto, više pozornosti na domaće stvari rezultirale bi većom kreativnom i operativnom slobodom i ulogom državnih tajnika u kreiranju vanjske politike (Ford-Kissinger).

Završavajući eru Hladnog rata, George H.W. Bush je u najširoj javnosti doživljen kao najavljivač novog svjetskog poretka iako je za to ponajprije zaslužan Gorbačov kako riječju tako posebno svojom perestrojkom i glasnošću. Brzezinski Busha I vidi ne kao vizionara već prije svega kao "praktičara moćne politike" i tradicionalne diplomacije koji je odlično koristio svoja stečena diplomatska znanja i iskustva. To je posebno došlo do izražaja u krizama koje su se otvarale jedna za drugom – Sovjeti se povlače iz Afganistana pred Talibanima, kineski studenti na Tiananmenu traže reforme, pada Berlinski zid i nestaje komunistički blok, otvara se iračka kriza, Jeljcin spašava Gorbačova od državnog udara, a krvavi rat na Balkanu samo što nije počeo. Kako primjećuje autor, jedna ili dvije značajnije krize uobičajeno prate američke predsjednike tijekom mandata, ali Busha I je pratilo nekoliko i to od Europe do Dalekog Istoka. Imajući poseban osjećaj za zbivanja oko raspada Jugoslavije, Brzezinski jasno upućuje na podcjenjivanje jugoslavenske krize od strane Busha I koji ionako prioritet daje azijskom području, dolazećem ratu s Irakom, raspadanju SSSR-a i odnosima s Kinom. Građenje strateških odluka

išlo je odozgora, a ne od Vijeća za nacionalnu sigurnost, vanjskopoličkih stratega ili Pentagona. Bush I bio je dobro informiran i savjetovan donositelj *odluka koji moć nije razmatrao kao primarno oruđe već onda kada nije bilo drugog izlaza.*

Clinton je, s druge strane, imao "globalnu viziju". Upravo je globalizacija bila glavna tema na kojoj je Clinton dobio podršku kod kuće, ali i vani. Za razliku od Busha I, Clinton je vanjsku politiku vidio kao nastavak unutarnje, parafrazirajući Clausewitza o ratu kao nastavku politike drugim sredstvima. Njegova inteligencija i elokventnost učinili su ga prihvatljivim svjetskim liderom koji je podupirao institucionalizaciju globalne suradnje. Nestankom Hladnog rata i Sovjetskog Saveza, Clinton je vidio šansu nastavka procesa razoružanja (START II, 1993), ali i zastoj u pregovorima o nuklearnom programu S. Koreje. Ponajveći uspjeh na vanjskopoličkom planu bio je jačanje euroatlantizma i redefiniranja NATO-ve nove misije te njegovu pripremu za širenje na Istok kao projekt Partnerstvo za mir. NATO je zračnim udarima nad Srbijom 1999. po prvi puta izašao iz granica zemalja-članica i de facto redefinirao svoju misiju koja time više nije bila samo obrambena. Jugoslaven-ska kriza i Clintonova odluka da kasnije pošalje vojnike u Bosnu, zakomplicirale su odnose Rusijom koja je upadala u sve češće financijske krize. Clinton je posebno bio uspješan u bliskoistočnim mirovnim pregovorima što je kulminiralo poznatim rukovanjem Rabina i Arafata ispred Bijele kuće što nažalost nije doživjelo pozitivni kontinuitet pa je Clinton ostavio izraelsko-palestinske odnose još gorim nego kada je dolazio u Bijelu kuću. Iako se Clintonova karizma može mjeriti s onom Rooseveltovom i Kennedyjevom, unatoč njegovom intelektu i osobnošću, problemi osobne prirode te njegov politički oportunizam, nisu dopustili da se povijesna uloga kompletira.

Trećeg predsjednika, Busha II, autor vidi kao osobu koja sebe smatra donositeljem globalnog sučeljavanja dobrog i zla. Teroristički napad 11. rujna 2001. postat će njegova "specijalna misija" i strategija vodilja u kojem će "rat terorizmu" postati imperijalistički zadatak za kontrolu Perzijskog Zaljeva. Rat protiv Iraka prema autoru je diskreditirao američko globalno vodstvo, podijelio saveznike i ujedinio neprijatelje. Rat protiv terorizma nije jasno definirao neprijatelja, a posljedica je antiameričko raspoloženje islamskog svijeta što dodatno potencira nove terorističke napade. Sigurnosni izazovi postoje i u geopolitički važnom prostoru od Sueza do Kine i od Kazahstana do Arapskog mora kojeg Brzezinski naziva "Global Balkans". Etničko i religijsko nasilje i politička nestabilnost sprječava normalizaciju života oko 500 milijuna ljudi. Autor analizira pozicije Kine i Rusije, njihove uzajamne odnose i nudi objašnjenja uzroka koji stoje u pozadini tih odnosa.

Hoće li Amerika imati drugu šansu? Na ovo retoričko pitanje autor daje pozitivan odgovor, jer jednostavno nema druge sile koja bi to mogla. Europa još traži političku ujedinjenost dok Rusija tek treba odlučiti hoće li biti autoritarna i socijalno nazadna ili, pak, moderna proeuropski i demokratski orijentirana zemlja. Kina postaje dominantna na Dalekom Istoku, ali mora riješiti problem ekonomskog razvoja i birokratskog centralizma. Američka buduća

liderska uloga ovisiti će samoj prirodi američkog sustava koji će promovirati globalnu sigurnost, a liderska uloga traži određeni stupanj odgovornosti i razumijevanja globalnih trendova. Međutim, ta druga šansa koja dolazi nakon 2008. mora biti iskorištena, jer treće neće biti.

Knjiga, dakle, govori o jednoj supersili, tri predsjednika, ali i jednom nadmašnom autoru koji uvijek iznova na jednostavan način zaokuplja pozornost i potiče na čitanje teksta na dah pobuđujući kod čitatelja iščekivanje novog kritičkog promišljanja američke, ali i šire stvarnosti. Poruka knjige može se shvatiti kao svojevrsno upozorenje da posjedovanje moći i liderska uloga nisu samo privilegija već i velika odgovornost.

Mladen Nakić